

Vijftig jaar geleden in Mauthausen

Grote groep Enschedese joden door nazi-Duitsers omgebracht

Het Gemeentelijk Lyceum aan de vroegere C.F. Klarstraat hoek Beltstraat, waarin de joden na hun arrestatie een nacht en een dag werden opgesloten. Het complex is in de jaren na de oorlog afgebroken. Op deze plaats kwam het gebouw van de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO). De straat maakt nu deel uit van de Boulevard 1945 (Foto: Archief Gemeente Enschede).

De aanleiding tot het oppakken en wegvoeren van een grote groep joodse stadsgenoten in september 1941 was een sabotagedaad van verzetsmensen tegen de Duitse overheersers. In juli van dat jaar waren twee telefoondraden van de Duitse Wehrmacht doorgeknipt. Als gevolg hiervan werd de Kabelwacht ingesteld, een maatregel waarbij mannelijke Enschedese bewoners de draden over vele kilometers lengte moesten bewaken.

Op 13 september 1941 werden opnieuw enige draden doorgesneden aan de Sleutelbloemweg en langs de spoorlijn Enschede-Haaksbergen. De Duitsers waren woedend. Zij stelden de joden aansprakelijk. Die werden beschuldigd van ophitsing tot sabotage. De maatregelen waren niet mis. De eerste deportatie van joden uit onze stad was een direct gevolg.

Van bed gelicht

In de nacht van 13 op 14 september 1941 werden 71 mannen van hun bed gelicht en gearresteerd, onder wie 68 joden. In opdracht van de Sicherheitsdienst werden de arrestaties uitgevoerd door de

Enschedese politie. De jodenvervolging in Nederland was nog maar zo kort geleden begonnen. Over hun lot waren alleen maar vage beloften bekend. De ernst van de zaak was helaas nog niet tot de mensen doorgedrongen. Weerloos, zonder verzet lieten zij zich wegvoeren. We kunnen ons achteraf afvragen hoe het mogelijk was dat de bevolking op dat moment zo argeloos reageerde op deze daad. Was het de angst voor represailles ten opzichte van de achterblijvers? Of speelde men toch nog met de gedachte dat zij spoedig terug zouden komen?

Op transport

De arrestanten moesten een nacht en een dag doorbrengen in het vroegere Gemeentelijk Lyceum aan de toenmalige C. F. Klarstraat. Op maandag 15 september werden zij per trein op transport gesteld naar het kamp Mauthausen in Oostenrijk. Wat daar met hen gebeurde is onbeschrijfelijk. Het moet verschrikkelijk geweest zijn. Niemand heeft er iets van kunnen navertellen. Drie weken na de deportatie, toen de eerste doodsberichten binnenkwamen, begon de ernst van de zaak pas goed

door te dringen. De groep werd in een tijdsbestek van 24 september tot 16 december 1941 in het kamp omgebracht.

Hartverscheurend

Bij de Sicherheitsdienst aan de M. H. Tromplaan konden de familieleden de via de Joodse Raad binnengekomen jobstijdingen in ontvangst nemen. Er speelden zich hartverscheurende tonelen af. Als oorzaken van de dood werden ziekten aangevoerd als longontsteking, hartinfarct en griep. De werkelijke oorzaken van de zich snel opvolgende sterfgevallen lieten zich raden. Binnen drie maanden was de dood van alle weggevoerde mannen, van wie de oudsten nauwelijks vijftig jaar waren, gemeld. In het boek 'Enschede 1940-1945' dat in 1985 – veertig jaar na de bevrijding – verscheen, zijn hun namen opgenomen, slachtoffers van de eerste jodenrazzia in Enschede.

Ties Wiegman

Bronnen:

- Gemeente-archief Enschede 1921-1944 en
- 'Enschede 1940-1945', T. Wiegman 1985, blz. 88.